

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

6. Алимов, М. Ш., Худайбергенов, Ж. Т. ****Qoramollarning yuqumli kasalliklari va ularni oldini olish choralari.** – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020. – 280 b.
7. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. Каспийский журнал экологических наук, 23 (4), 1101-1105.
8. Ниязов Х., Эрназаров Д., Авезимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В BIO Web of Conferences (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
9. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidoii Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).

KEGEYLI TUMANIDAGI QORAMOLLAR XLORORGANIK BIRIKMALAR BILAN ZAHARLANISHINING KLINIK BELGILARI

Rejebbayev J.E., Kidirniyazova K.T.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining
Nukus filiali*

Kirish: Respublika xalq xo'jaligining barcha sohalarida shu jumladan, qishloq xo'jaligi va uning ajralmas qismi hisoblangan chorvachilikda o'tkazilayotgan islohatlar o'zini ijobiy natijalarini ko'rsatmoqda. Bunga misol qilib chorvachilik mahsulotlarining asosiy qismi shaxsiy yordamchi xo'jaliklarida yetishtirilayotganligini keltirish mumkin. Binobarin yangi tashkil yetilgan fermer xo'jaliklari ilmiy va ommaviy tavsiyalar bilan ta'minlash, ularni rentabillik xo'jaliklariga aylantirish sohani istiqbolini belgilaydi. Chunki keyingi besh yilda chiqarilgan farmon va qarorlar aynan shu maqsadlarga qaratilgan.

Ma'lumki, qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun tizimli mavjud zamonaviy texnologiya, hayvonlar zotlarini tanlash ozuqa qo'shimchalari hamda turli zararkunandalar va kasalliklarga qarshi pestisidlar yordamida kurash olib borish kabi tadbirlarni o'tkazish talab etiladi.

Shu tufayli zamonaviy kimyoviy pestisidlar ta'siridan yuzaga keladigan xavf-xatarni kamaytirish, ularning insonlarga, foydali hayvonlar va tashqi muhitning boshqa joylariga o'tkir zaharlovchi darajasini pasaytirish maqsadida, ularni qo'llashda qattiq talablar qo'yilgan.

Ma'lumki, qishloq xo'jaligida xususan chorvachilikda xlororganik birikmalar keng qo'llaniladi.

Men magistrlik ilmiy ishimni bajarishda xlororganik birikmalari toksikologiyasini o'rganishga harakat qilaman. Chunki bu zaharli preparat hozir veterinariya amaliyotida va chorvachilikda hayvonlarni ektoparazitlariga qarshi kurashishda keng qo'llanilmoqda. Shu sababli qishloq xo'jalik hayvonlari o'rtasida ushbu zaharli preparatlar bilan zaharlanish holatlari ko'p uchramoqda.

Qishloq xo'jaligida XOBlar katta e'tibor qaratilgan. XOBlar zararli hashoratlar, kanalar, patogen zamburug'larga qarshi keng diapazonli ta'sirga ega. Ularni ko'pchilik preparatlari tez buzilmaydigan, yuqori zaharli va profalangan kumulyativ xususiyatga ega:

Zaharlilik darajasi bo'yicha XOBlar quyidagilarga bo'linadi:

- 1.Kuchli zaharlilar-xlorli aralashma, geksa xoranni gamma-izomeri.
2. Yuqori zaharlilar: -dixloretan, geksa xorbutadien, polixlor kamfen, tiodan
- 3.O'rta- zaharlilar DDT, DDD, polixlor pinen, polixlor butan.
- 4.Kam zaharlilar –tedion, milbeks, ftalan, dilor.

XOB larni barcha preparatlari hayvonlar organizmiga nafas yo'llar orqali, hazm kanali orqali va teri orqali tushadi.

Xlororganik birikmalar ko'pchiligi kristall yoki amorf moddalar, suvda erimaydi, yog'lar va limpoidlarda eriydi. Kumulyativ xususiyatlarga ega, yog' to'qimalarda markaziy nerv sistemasida va boshqa organlarda to'planadi, sut bilan ajralishi xususiyatiga ega.

Ushbu guruh pestitsidlarni asosiy salbiy xususiyatlaridan biri ularni uzoq vaqt atrof muhit obektlarida saqlanib turishi hisoblanadi. Ular juda chidamli va chidamli preparatlar guruhiga mansub, ya'ni ularni ba'zilar parchalanishi uchun 2 yil vaqt kerak bo'ladi. Aniqlanishicha, 1940 yildan 1970 yilgacha dunyo bo'yicha ishlab chiqarilgan 1,5 mln tonna DDT ni uchdan bir qismi zararsiz moddaga aylangan.

Ma'lumki, XOBlar yog'larda yaxshi eriydi. Bundan shunday xulosa chiqarish mumkinki, XOBlar organizmga tushgach ichki yog'larda, jigarda, teri osti yog'larida, ichki sekretiya bezlarida, bosh va orqa miyada to'planadi.

XOBlar boshqa pestitsidlarga qaraganda yaroq ifodalangan ganadotoksik ta'sirga ega. Ular jinsiy gormonlar metabolizmini buzadi, erkak hayvonlarda bepustlik paydo bo'ladi. Qishloq xo'jalik hayvonlarini saqlash va oziqlantirish sharoitiga qarab XOB lar organizmda taqsimlanish xususiyatiga ega va go'shtda 6 oy, buyraklarda 9 oygacha aniqlanadi.

XOBlar organizmdan ichaklar, buyraklar orqali va sut beradigan hayvonlarda sut bilan ajraladi.

Qishloq xo'jaligi hayvonlarida kasallik chaqiruvchi zararkunandalar nafaqat hayvonlarni nobud bo'lishiga, balki ulardan olinadigan go'sht va sut mahsulotlarining kamayishiga hamda teri, jun va boshqa mahsulotlar sifatining pasayishiga sabab bo'ladi.

Klinik belgilari. Organizmga tushgan zaharning miqdoriga qarab o'tkir va surunkali kechishi mumkin. Juda murakkab, XOBlar teri va shilliq pardalarga mahalliy ta'sir qilib qichishtiradi. Organizmga kumulyasiya bo'lish xususiyatiga ega, ayniqsa teri osti va ichki yog'larda ko'proq hamda markaziy nerv sistemasida, jigarda, buyraklarda, ichki sekretiya bezlarida to'planadi. XOBlar bilan qayta kon-taktga bo'lish (xronik) surunkali zaharlanishga olib keladi.

XOBlar MNS va jigarga ta'sir etuvchi zaharlarga kiradi. XOB bosh miya to'qimasini qitqlab unda nerv mediatorlari miqdori ko'payishiga olib keladi, buning oqibatida MNS va pereferik nerv sistemasida buzilishlar paydo bo'lib, qaltirashlar va nafas markazi zararlanishi kelib chiqadi.

XOBlar jigarga tushib u yerda to'plana boshlaydi. Gepatotsit-jigar hujay-ralari biomembranalari orqali shimilib butun organ faoliyati buzilishiga olib keladi.

XOBlar ta'sir mexanizmida ularning metabolitlarining ahamiyati katta. Buni dixloretan misolida ko'rib chiqish mumkin. Dixloretan qonga tushib MNS, jigar, buyrak usti bezida va yog' to'qimasida to'planadi. Jigarda dexlor-lanib undan kuchli zaharli metabolit xloretanol va monoxloruksus kislota hosil bo'ladi. Barcha XOBlar uchun oqsillar ayniqsa lipoprotendlar, glikoproteidlar va albuminlar bilan birikib tabiiy antioksidantlar zaxirasi kamayishiga, tiol fermentlari faolligi susayishiga, hujayra biomembranalari o'tkazuvchanligi buzilishiga olib kelishi xarakterlidir.

O'tkir kechganda: hayvonlarda umumiy qo'zg'alish, reflektor sezuvchanlikning oshishi keyinchalik susayishi, so'lak ajralishi, nafas olish, burnidan suyuqlik ajralishi tezlashishi, bo'yin, oyoq muskullari qaltirashi kuzatiladi. Ko'rish qiyinlashib harakat koordinatsiyasi buziladi, kavsh qaytaruvchi hayvonlarda xansirash va oshqozon oldi bo'limlari timpaniyasi kuzatiladi. Hayvon bezovta-lanib ko'p yotadi. Qonda atsetilxolin miqdori 80% gacha ko'payib, atsetilx-olinesteraza faolligi 35-50 % kamayadi.

Surunkali zaharlanishlarda hayvonlarda holsizlanish, ishtaha pasayishi, ariqlash, muskul tonusi kuchsizlanishi, tez-tez siydik va tezak ajratishi kuza-tiladi. Reflektor sezuvchanligi pasayadi. Og'ir hollarda ataksiya, qaltirash pa-rez va paralichlar ro'y beradi.

Xulosa. Kegeyli tumanida qoramollarning xlororganik birikmalar bilan zaharlanish holatlari ekologik omillar, noto'g'ri agrotexnik tadbirlar va kimyoviy moddalarni ehtiyotsiz ishlatish natijasida yuzaga kelmoqda. Klinik belgilar asosan markaziy asab tizimi, yurak, o'pka va ovqat hazm qilish tizimlarining faoliyati bilan bog'liq bo'lib, og'ir hollarda hayvonlarning nobud bo'lishiga olib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Azizova S.S. Farmakologiya. Darslik. Toshkent 2000 y.
2. Андреева Н.Л. Изучения бактериальных инфекции на птицы фабриках. Ж.Ветеринария № 5, 2004. Москва, С 14.
3. Аббасов Т.Г. Теоретическое и экспериментальное обоснование допустимых остаточных количеств фосфорорганических пестицидов в кормах для сельскохозяйственных животных: Дисс.д-ра вет. наук. –М., 2004. -498 с.
4. Julenko V.N., Rabinovich M.I., Talanov G.A. Veterinarnaya toksikologiya / Pod.red.V.N.Julenko. –М.:Kolos,2004 -384 s.
5. Farmonov, N., & Rejepbayev, J. E. (2025). Vitamins a, d, e and k in calves and their effects on the body. Web of Agriculture: Journal of Agriculture and Biological Sciences, 3(3), 36-38.
6. Grin M.B., Xartli G.S., Vest T.F. Pestisidi i zashita rasteniy. –М.: Kolos, 2004. - 384 s.
7. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. Каспийский журнал экологических наук , 23 (4), 1101-1105.
8. Ниязов Х., Эрназаров Д., Аvezимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В BIO Web of Conferences (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
9. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidonii Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).

PENSTREP 400 PREPARATINING FARMAKOLOGIYASI VA QORAMOLLARGA XIMIOTERAPEVTIK HAM XIMIOPROFILAKTIK TA'SIRLARI

Rejepbayev J.E., Gabbarova U.U.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Nukus filiali

Kirish. Chorvalik va veterinariya sohalaridagi islohatlarni shu sohalarda faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislar amalga oshiradi. Shuning uchun mamlakatimiz rahbari tomonidan ta'lim tizimini yanada rivojlantirish, respublikamiz ilmiy salohiyotini jahon andozalari darajasiga ko'tarish, ilm- fan yutuqlarini ishlab chiqarishga keng joriy etish masalasiga katta e'tibor berilmoqda.

Bugungi kunda yoshlar uchun barcha imkoniyatlar yaratib berilgan. Fanni chuqur egallab katta yutqqlarga erishiman degan talabayu tadqiqotchi uchun barcha eshiklar ochiq. Tirishqoqlik bilan, sabr-bardosh bilan izlansa, aqlini ishlatsa, ilmu-fanning ochilmagan ko'riqlari juda ko'p, ularni kashf ulkan yangiliklar muallifiga aylanish mumkin. Xorijning eng mashhur akademiya va unerversitetlarida tajriba orttirish, o'qish – o'rganish imkoniyatlari ham mavjud. Bularning bari istiqloq tufayli amalga oshmoqda.